

ТРЕЋЕ ОДЕЉЕЊЕ

ПРЕДМЕТ СТАНКОВИЋ И ТРАЈКОВИЋ против СРБИЈЕ

(Представке бр. 37194/08 и 37260/08)

ПРЕСУДА

СТРАЗБУР

22. децембар 2015. године

Ова пресуда ће постати правоснажна у околностима утврђеним у члану 44. став 2. Конвенције. Она може бити предмет редакцијске измене.

У предмету Станковић и Трајковић против Србије,

Европски суд за људска права (Треће одељење), на заседању Већа у саставу:

Luis López Guerra, *председник*,

Helena Jäderblom,

Helen Keller,

Johannes Silvis,

Dmitry Dedov,

Branko Lubarda,

Pere Pastor Vilanova, *судије*,

и Stephen Phillips, *секретар Одељења*,

После већања на затвореној седници 1. децембра 2015. године,

Доноси следећу пресуду, која је усвојена тог дана:

ПОСТУПАК

1. Предмет је формиран на основу две представке (бр. 37194/08 и 37260/08) против Републике Србије које су Суду поднеле према члану 34. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: „Конвенција“) две српске држављанке, госпођа Слободанка Станковић (у даљем тексту: „прва подносиатељка представке“) и госпођа Соња Трајковић (у даљем тексту: „друга подносиатељка представке“). Обе представке поднете су 28. јула 2008. године.

2. Подносиатељке представки заступао је господин Г. Станишић, адвокат из Београда. Владу Србије (у даљем тексту: „Влада“) заступао је њен заступник, госпођа В. Родић.

3. Наводи подносиатељки представки односе се на недоследност домаће судске праксе у вези са исплатом нематеријалне штете појединцима чији су чланови породица нестали или отети после интервенције Северно атланског пакта на Косову¹.

4. Представке су Влади достављене 30. септембра 2014. године.

ЧИЊЕНИЦЕ

I. ОКОЛНОСТИ ПРЕДМЕТА

5. Прва и друга подносиатељка представки рођене су 1948. године, односно 1970. године и живе у општини Бујановац.

¹ All reference to Kosovo, whether to the territory, institutions or population, in this text shall be understood in full compliance with the United Nations Security Council Resolution 1244 and without prejudice to the status of Kosovo.

A. Релевантни контекст

6. После интервенције НАТО на Косову, 9. јуна 1999. године југословенска и српска влада сагласиле су се са фазним повлачењем војних и полицијских снага са те територије и преносом целокупне делотворне управе на међународне снаге безбедности (у даљем тексту: „КФОР“). У вези са једним бројем општина, укључујући и општину Сува Река, према Војно техничком споразуму, пренос је требало да се обави до 15. јуна 1999. године. Даље је предвиђено да ће после тога КФОР бити тај који ће „одржавати безбедност за све грађане Косова“. Према сопственом плану фазног повлачења, који је требало синхронизовати са планом Југословенске војске, српске полицијске снаге предвиделе су да би пренос целокупне делотворне управе у општини Сува Река требало да се заправо обави 13. јуна 1999. године.

Б. У вези са првом подносиошком представке (госпођа Слободанка Станковић, представка број 37194/08)

7. Супруга прве подносиошке представке 13. јуна 1999. године отела је Ослободилачка војска Косова („ОВК“) у општини Сува Река.

8. Општински суд у Бујановцу је 12. марта 2002. године прогласио супруга прве подносиошке умрлим. Ова одлука постала је правоснажна до 3. априла 2002. године.

9. Прва подносиошка представке је 19. маја 2005. године заједно са децом поднела парничну тужбу против Републике Србије Првом општинском суду у Београду, тражећи накнаду за претрпљени душевни бол због тог догађаја.

10. Наведени суд је пресудом од 19. маја 2006. године одбио тужбени захтев.

11. Првостепена пресуда је 21. новембра 2007. године потврђена пресудом Окружног суда у Београду. Пресуда Окружног суда уручена је првој подносиошки представке 23. маја 2008. године.

12. У образложењима пресуда Први општински суд и Окружни суд навели су, између осталог, да се иако је супруг прве подносиошке представке отет 13. јуна 1999. године Република Србија не може сматрати одговорном, у смислу члана 180. став 1. Закона о облигационим односима (види став 26. у даљем тексту), јер је на КФОР-у било да одржава безбедност свих грађана Косова од 9. јуна 1999. године надаље (види став 6. у горњем тексту). Чињеница да су националне безбедносне снаге биле у процесу повлачења из Суве Реке 13. јуна 1999. године била је према томе само техничко питање.

13. Прва подносиошка представке није могла поднети ревизију, с обзиром да је износ тражене накнаде био испод законског прага.

В. У вези са другом подносиоцеком представке (госпођа Соња Трајковић, представка број 37260/08)

14. Супруга друге подносиоцеке представке 13. јуна 1999. године отела је Ослободилакчка војска Косова („ОВК“) у општини Сува Река.

15. Општински суд у Бујановцује 24. јуна 2002. године прогласио супруга друге подносиоцеке умрлим. Ова одлука постала је правоснажна до 16. јула 2002. године.

16. Друга подносиоцека представке је 31. маја 2005. године, заједно са својом децом и другим члановима породице, поднела парничну тужбу против Републике Србије Првом општинском суду у Београду, тражећи накнаду за претрпљени душевни бол због тог догађаја.

17. Наведени суд је пресудом од 19. маја 2006. године одбио тужбени захтев..

18. Првостепена пресуду је 3. априла 2008. године потврђена пресудом Окружног суда у Београду.

19. У образложењима пресуда Први општински суд и Окружни суд навели су, између осталог, да се иако је супруг друге подносиоцеке представке отет 13. јуна 1999. године Република Србија не може сматрати одговорном, у смислу члана 180. став 1. Закона о облигационим односима, јер је на КФОР-у било да одржава безбедност свих грађана Косова од 9. јуна 1999. године надаље. Чињеница да су националне безбедносне снаге биле у процесу повлачења из Суве Реке 13. јуна 1999. године била је према томе само техничко питање.

20. Друга подносиоцека представке није могла уложити даљу ревизију, с обзиром да је износ тражене накнаде био испод законског прага.

Г. Остале релевантне чињенице

21. Подносиоцеке представки тврдиле су да су у другим пресудама, донетим између 2006. године и 2010. године, Окружни суд у Београду, а касније Апелациони суд у Београду, као и Врховни суд у трећој инстанци, пресудили у корист тужилаца, без обзира на чињеницу што су њихове тужбе биле засноване на веома сличним чињеницама и односиле се на идентична правна питања.

22. С обзиром на судску праксу коју су стране доставиле, у образложењима тих пресуда где су наведени судови/друга већа истог суда заиста пресудила у корист тужилаца, српски органи сматрани су одговорним за животе и безбедност свих лица са пребивалиштем на Косову до стварног преноса делотворне управе на КФОР посматрајући сваку општину посебно (види, на пример, пресуду Првог општинског суда у Београду, П. 431/07 од 24. фебруара 2009. године, коју је по жалби потврдио Окружни суд у Београду; пресуду Окружног суда у

Београду, Гж. 10832/06, 13799/06, и 11483/08 од 26. децембра 2006. године, 5. јуна 2007. године и 14. октобра 2008. године; пресуде Апелационог суда у Београду, Гж 2005/10 и 605/10 од 17. марта 2010. године и 10. јуна 2010. године; и пресуде Врховног суда, Рев. 1551/07, 1092/08 и 939/08 од 5. септембра 2007. године, 24. априла 2008. године и 7. маја 2008. године).

23. Дана 18. марта 2008. године, према мишљењу Владе, Грађанско одељење Врховног суда потврдило је ово образложење, посебно разлоге дате у пресуди истог суда Рев. 1551/07 од 5. септембра 2007. године (цитирана у ставу 22. у горњем тексту).

24. У пресуди Рев. 1540/10, 10. марта 2010. године Врховни касациони суд пресудио је против других тужилаца по истом основу као и у предмету подносиоци предствани, али је у одлуци Уж. 2786/10 од 28. јуна 2012. године Уставни суд поништио ову пресуду и наложио поновно разматрање овог питања. Врховни касациони суд је наводно 19. априла 2013. године пресудио у корист тужилаца, овог пута утврдивши да су српски органи одговорни за животе и безбедност свих лица са пребивалиштем на Косову до стварног преноса делотворне управе на КФОР у односу на општине о којима је реч.

25. Врховни касациони суд је 1. априла 2014. године усвојио детаљан акциони план са циљем обезбеђења општег усаглашавања судске праксе у целокупном судском систему Србије. Овај план садржао је низ мера које треба предузети на разним нивоима судске надлежности, и, између осталог, укључивао је и следеће: (i) усвајање водећих правних схватања на начелима изграђеним у пракси Европског суда за људска права; (ii) дељење тих схватања; (iii) редовну размену информација између судова; (iv) повећан број тематских расправа и програма обуке; (v) усвајање посебних акционих планова судова на разним нивоима; и (vi) израду разних ИТ алатки и одговарајућих база података.

II. РЕЛЕВАНТНО ДОМАЋЕ ПРАВО

А. Закон о облигационим односима (објављен у „Службеном листу Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, као и у „Службеном листу Савезне Републике Југославије, број 31/93)

26. Члан 180. став 1. овог закона гласи како следи:
„За штету насталу смрћу, телесном повредом или оштећењем, односно уништењем имовине физичког лица услед аката насиља или терора,

као и приликом јавних демонстрација и манифестација, одговара држава чији су органи по важећим прописима били дужни да спрече такву штету.

Б. Закон о уређењу судова из 2001. године (објављен у „Службеном гласнику Републике Србије – „Сл. гласник РС“, бр. 63/01, 42/02, 27/03, 29/04, 101/05 и 46/06)

27. Члан 40. ст. 2. и 3. прописују, између осталог, да се седница одељења Врховног суда одржава ако постоји неко питање у вези са доследношћу судске праксе. Сва правна схватања донета након тога су обавезујућа за већа одељења о коме је реч.

В. Закон о уређењу судова из 2008. године (објављен у „Сл. гласник РС“, бр. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11, 101/11 и 101/13)

28. Суштина члана 43. ст. 2. и 3 Закона о облигационим односима из 2008. године одговара суштини члана 40. ст. 2. и 3. Закона о облигационим односима из 2001. године.

Г. Судски пословник из 2003. године (објављен у „Сл. гласник РС“, бр. 65/03, 115/05, 4/06 и 50/06)

29. Члан 28. став 1. прописује да су сви судови обавезни да усагласе своју праксу о сваком датом питању, и да то треба да ураде усвајањем посебних схватања.

Д. Судски пословник из 2009. године (објављен у „Сл. гласник РС“, бр. 110/09, 70/11, 19/12 и 89/13)

30. Чл. 27, 28, 29. и 31. прописују, између осталог, да: (i) судови са већим бројем судија могу имати одељења за судску праксу којима је поверено праћење релевантне домаће и међународне праксе; (ii) судови воде регистар свих схватања која се сматрају од значаја за судску праксу; (iii) судови могу одржавати заједничке консултације о питањима судске праксе, укључујући и консултације са Врховним касационим судом; и (iv) наведена одељења за судску праксу припремају предлоге за пленарне седнице судија ради обезбеђења усаглашавања њихове судске праксе.

ПРАВО

I. ЗДРУЖИВАЊЕ ПРЕДСТАВКИ

31. Суд сматра да, у складу са Правилем 42 став 1. Пословника Суда, представке треба здружити, с обзиром на њихову сличну чињеничну и правну позадину.

II. НАВОДНЕ ПОВРЕДЕ ЧЛАНА 6. СТАВ 1. КОНВЕНЦИЈЕ

32. Према члану 6. став 1. Конвенције, подносиоце представки притуживале су се због тога што су домаћи судови одбацили њихове парничне тужбе и што су исти судови истовремено усвојили идентичне тужбе других тужилаца.

33. Релевантни део члана 6. став 1. гласи како следи:

„Свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама ..., има право на правичну ... расправу ...пред ... судом...“

A. Допуштеност

34. Влада је приметила да су подносиоце представке пропустиле да употребе уставну жалбу. Оне према томе нису исцрпеле расположиве и делотворне домаће правне лекове.

35. Подносиоце представки су тврдили да уставна жалба није била делотворан правни лек у релевантном тренутку.

36. Суд подсећа да је доследно утврђивао да уставну жалбу треба, у начелу сматрати делотворним правним леком, у оквиру значења члана 35. став 1. Конвенције, у односу на све представке поднете против Србије од 7. августа 2008. године надаље (види *Винчић и други против Србије*, бр. 44698/06 и други, став 51, 1. децембар 2009. године). Он не види ниједан разлог да у овом предмету пресуди другачије, и констатује да су подносиоце представки поднеле своје представке Суду 28. јула 2008. године. Примедба Владе с тим у вези мора се према томе одбацити (види, међу другим ауторитетима, *Шоргић против Србије*, бр. 34973/06, ст. 76. и 77, 3. новембар 2011. године, и *Лакатош и други против Србије*, број 3363/08, став 87, 7. јануар 2014. године).

37. Суд даље констатује да притужбе подносиоци представки нису очигледно неосноване у оквиру значења члана 35. став 3 (а) Конвенције. Он такође констатује да оне нису недопуштене ни по ком другом основу. Оне се према томе морају прогласити допуштеним.

Б. Основаност

1. Поднесци страна

38. Влада је изнела да није било повреде члана 6. став 1. Конвенције. Посебно, од 5. септембра 2007. године надаље, најкасније, судска пракса по овом питању је била усаглашена тако што су српски органи сматрани одговорним за животе и безбедност свих лица са пребивалиштем на Косову до стварног преноса делотворне управе на КФОР посматрајући сваку општину посебно. Једини изузетак била је пресуда Врховног касационог суда Рев. 1540/10 од 10. марта 2010. године, али је касније такође омогућено одговарајуће задовољење у овом предмету (види став 24. у горњем тексту). Најзад, Влада је истакла да је 1. априла 2014. године Врховни касациони суд усвојио детаљан акциони план са циљем обезбеђења свеобухватне усаглашености целокупне судске праксе у судском систему Србије (види став 25. у горњем тексту).

39. Подносиоце представки су потврдиле своје притужбе, додавши да је судска пракса остала недоследна у релевантном периоду. Оне су, међутим, истакле да су домаћи судови заправо углавном пресуђивали у корист тужилаца, при чему је одбацивање њихових тужби било изузетно. Најзад, подносиоце представки су тврдиле да недоследна судска пракса остаје велики системски проблем у судском систему Србије, без обзира што је Врховни суд усвојио акциони план од 1. априла 2014. године.

2. Оцена Суда

40. У пресуди Великог већа у предмету *Nejdet Şahin u Perihan Şahin против Турске* ([ВВ], број 13279/05, 20. октобар 2011. године), Суд понавља главна начела важећа у предметима који се односе на питање супротних судских одлука (ст. 49-58.). Она се могу сумирати како следи:

(i) Улога Суда није да се бави чињеничним или правним погрешкама које је наводно учинио национални суд осим и у оној мери у којој су повређена права и слободе заштићене Конвенцијом (види *García Ruiz против Шпаније* [ВВ], број 30544/96, став 28, ЕЦХР 1999-I). На исти начин, није задатак Суда да упоређује, сем у случају очигледне произвољности, различите одлуке домаћих судова, чак и када су донете у наизглед сличним поступцима, с обзиром да се независност ових судова мора поштовати (види *Adamsons против Летоније*, број 3669/03, став 118, 24. јун 2008. године);

(ii) Постојање супротних судских одлука је стална карактеристика правних система који се заснивају на мрежи судећих и жалбених судова, са надлежношћу на одређеној територији. Такве разлике могу

се јавити у оквиру истог суда. Ово се само по себи не може сматрати супротно Конвенцији (види *Santos Pinto против Португала*, број 39005/04, став 41, 20. мај 2008. године, и *Tudor Tudor против Румуније*, број 21911/03, став 29, 24. март 2009. године);

(iii) Критеријуми којима се Суд руководи приликом оцене да ли су противречне одлуке различитих домаћих судова, који су одлучивали у последњој инстанци, у сагласности са правом на правично суђење према према члану 6. став 1. Конвенције, састоји се у установљавању да ли постоје „дубоке и дуготрајне разлике“ у судској пракси домаћих судова, да ли домаће право предвиђа механизам за превазилажење ових разлика, те да ли се тај механизам примењује и какав је ефекат те промене (*Jordan Jordanov и други против Бугарске*, број 23530/02, ст. 49-50, 2. јул 2009. године; *Beian против Румуније (број 1)*, број 30658/05, ст. 34-40, ЕЦХР 2007-V (изводи); *Ştefan и Ştef против Румуније*, бр. 24428/03 и 26977/03, ст. 33-36, 27. јануар 2009. године; *Schwarzkopf и Taussik против Чешке Републике* (одлука), број 42162/02, 2. децембар 2008. године; *Tudor Tudor*, цитирана у горњем тексту, став 31; *Ştefăniţă и други против Румуније*, број 38155/02, став 36, 2. новембар 2010. године);

(iv) Оцена Суда заснива се такође и на принципу правне сигурности који је имплицитно садржан у свим члановима Конвенције и представља суштински аспект владавине права (види, међу другим ауторитетима, *Beian (број 1)*, цитирана у горњем тексту, став 39; *Jordan Jordanov и други*, цитирана у горњем тексту, став 47; и *Ştefăniţă и други*, цитирана у горњем тексту, став 31.);

(v) Принцип правне сигурности гарантује, између осталог, извесну стабилност и доприноси поверењу јавности у судове. Опстајање противречних судских одлука, с друге стране, може довести до правне несигурности која би вероватно довела до умањења поверења јавности у правни систем, при чему је јасно да је такво поверење један од суштинских елемената државе која се заснива на владавини права (види *Raduraru против Румуније*, став 98, број 63252/00, ЕЦХР 2005-XII (изводи); *Винчић и други*, цитирана у горњем тексту, став 56; и *Ştefăniţă и други*, цитирана у горњем тексту, став 38.);

(vi) Међутим, захтеви за правном сигурношћу и заштитом легитимног поверења јавности, не дају стечено право на доследност судске праксе (види *Unédic против Француске*, број 20153/04, став 74, 18. децембар 2008. године). Развој судске праксе није сам по себи противречан исправној примени правде јер пропуст да се одржи динамичан и развојни приступ могао би довести до ризика ометања реформе или напретка (види *Atanasovski против Бивше Југословенске Републике Македоније*, број 36815/03, став 38, 14. јануар 2010. године).

41. Ако се вратимо на предметни случај, Суд примењује да из судске праксе коју су стране доставиле произилази да су у периоду од 26.

децембра 2006. године до 10. јуна 2010. године само у предметима подносиоцима представке домаћи судови одбили тужбене захтеве. У свим другим случајевима тужбени захтеви су усвојени са образложењем да су органи Републике Србије били одговорни за живот и безбедност свих лица са пребивалиштем на Косову до стварног преноса делотворне контроле на КФОР посматрајући сваку општину посебно (види ст. 10, 11, 17, 18, 22. и 23. у горњем тексту). Једини изузетак с тим у вези била је пресуда Врховног касационог суда Рев. 1540/10 од 10. марта 2010. године, али је и ово питање касније решено у корист тужилаца, мада после интервенције Уставног суда (види став 24. у горњем тексту). У вези са самим подносиоцима представке, оне су такође потврдиле да су током целог периода о коме је реч домаћи судови углавном пресуђивали у корист тужилаца, док је одбацивање њихових захтева било изузетно. Изгледа, према томе, да је српско правосуђе генерално усагласило судску праксу о овом питању у релевантном тренутку, али да су у случају подносиоцима представке судови пресудили против њих. Иако је то узнемирујуће за лица на која се односи, као што је већ примећено у горе наведеном тексту, постојање противречних судских одлука је стална карактеристика правних система који се заснивају на мрежи судећих и жалбених судова, са надлежношћу на одређеној територији. Такве разлике могу се јавити и у оквиру истог суда. Ово се само по себи не може сматрати супротно Конвенцији.

42. Најзад, не може се ни рећи да је образложење у домаћим пресудама донетим у односу на подносиоцима представке било произвољно. Посебно, општински и окружни суд утврдили су да Тужена држава не може да се сматра одговорном, јер је обавезу да осигура безбедност свих грађана Косова преузео КФОР од 9. јуна 1999. године надаље. Овај приступ, иако различит од ставова које су судови изразили у другим предметима овог типа, свакако није био неодржив, посебно имајући на уму донекле неодређене домаће и/или међународне одредбе које се морају тумачити (види став 6. у горњем тексту).

43. Горе наведено је довољно да омогући Суду да закључи да није било „дубоких и дуготрајних разлика“ у релевантној судској пракси, нити је дошло до правне несигурности, у конкретном периоду. При томе, подразумева се, наравно, да није улога Суда да одлучује какав је требало да буде исход по тужбама подносиоцима представке (види, на пример, *Винчић и други*, цитирана у горњем тексту, став 56, и *Ракић и други*, цитирана у горњем тексту, став 44.).

44. Према томе није било повреде члана 6. став 1. Конвенције.

ИЗ ТИХ РАЗЛОГА, СУД, ЈЕДНОГЛАСНО,

1. *Одлучује* да представке здружи;
2. *Проглашава* представке допуштеним;
3. *Утврђује* да није било повреде члана 6. став 1. Конвенције.

Састављено на енглеском језику и достављено у писаној форми на дан 22. децембра 2015. године, у складу са правилем 77 ст. 2. и 3. Пословника Суда.

Stephen Phillips
Секретар

Luis López Guerra
Председник